

Microhistory of the Triplex Confinium, International Project Conference Papers, Budapest, March 21-22, 1997, ed. Drago Rok-sandić, Institute on Southeastern Europe Central European University, Budapest 1998., 155 str.

Kolokvij o *Triplex confiniumu* poslije Bečkoga rata (1683.-1699.) održan je u Budimpešti od 21. do 22. ožujka 1997. godine, a organizirao ga je CEU Institut za jugoistočnu Europu. U ovom su zborniku tekstovi koji su bili izloženi na tom znanstvenom skupu. Inače, u nastajanju projekta važno je spomenuti ulogu Filozofskog fakulteta iz Zagreba (Odsjek za povijest), Sveučilišta iz Graza te Instituta Otvoreno društvo i Srednjoeuropskog

univerziteta iz Budimpešte. Projekt su inicirali upravo hrvatski povjesničari i to stoga što se čitava hrvatska novovijeka povijest odvija unutar toga trostruko graničnog prostora, odnosno *triplex confiniuma*. *Triplex confinium*, tromeđa, tradicionalno je ime za zajedničko granično područje Habsburške Monarhije, Republike Venecije i Otomanskoga Carstva od 16. do 18. stoljeća, a prvi puta je određen 1699. godine nakon mira u Srijemskim Karlovcima. Područje tromeđe obuhvaća i jadransku obalu, središnje dijelove Dinare, ali i doline uz slivove rijeka Dunava i Une. Tri velesile imale su stalne hegemonijske zahtjeve, što je često rezultiralo međusobnim konfliktima. Da bi ostvarile svoje ambicije, u području tromeđe pokušavale su održati društveni i kulturni *status quo*.

Istraživanje ovog područja iznimno je kompleksno i to zato što se simultano koristi pristup "povijest odozgo", odnosno povijest imperijalnih carstava, ali i "povijest odozdo", koja se bavi specifičnim regijama unutar toga prostora, odnosno ljudima koji su živjeli u tom graničnom području (Hrvati, Srbi). Moguće teme istraživanja su povijest tromeđe unutar civilizacijskih i kulturnih paradigmi Venecije, Otomanskoga Carstva i Habsburške Monarhije od početka 16. do 18. stoljeća, usporedba ovog područja u ranijim razdobljima s novovjekovnim položajem (promjene u društvenom, kulturnom te etnodemografskom ustroju). Nužno je istražiti etnokonfesionalnu povijest tromeđe u ranom novom vijeku, religijske konverzije, povijest mentaliteta, povijest tromeđe kao povijest barbarizma, odnos prema autoritetima imperijalnih sila, te imperijalnu povijest (venecijanski, habsburški i turski arhivi nisu još dovoljno istraženi), potom kontinuitete i promjene u kulturi paleobalkanske populacije (Vlasi). Zanimljivo je i pitanje mijenjanja same granice zbog ratova koji su se vodili od 15. do 17. stoljeća. U metodološkom je pristupu nužna usporedba jer se u tom području prepleću različiti politički i kulturni utjecaji i ondje žive različite etničke zajednice. Od 16. do 19. stoljeća na sve tri strane *Triplex confiniuma* postojali su slični i različiti sustavi Vojne krajine. Oni su stvarani unutar različitih imperijalnih, društvenih i kulturnih realiteta te predstavljaju vrlo različite vrijednosne sustave stvorene na područjima gdje su živjele paleobalkanske zajednice ratnika-stočara i pješaka-ratnika bez kojih Vojna krajina ne bi mogla funkcionirati. Te su se zajednice neprestano premještale s jednoga dijela na drugi. I premda su ih imperijalne sile instrumentalizirale, ne može se reći da nisu iskoristile i samu tromeđu. Zato je možemo smatrati "svačijom" i "ničijom". Upravo to je čini kontradiktornom — tolerantnom i netolerantnom, imaginativnom i ograničenom, otvorenoj utjecajima, ali i zatvorenoj u svoj svijet. Za razumijevanje *Triplex confiniuma* važan je interdisciplinarni pristup u kojemu se moraju uporabiti spoznaje iz povijesne demografije, društvenokulturne povijesti i antropologije. Ovaj projekt se temelji na nizu mikrohistorijskih istraživanja. Naime, istražuju se regije s malim brojem lokalnih zajednica čiji prikaz može podosta govoriti o složenim događajima i trajanjima. Znanstvenici su se u ovom projektu okupili oko tri velike teme: 1. *Triplex confinium* — — ekološki sustav i/ili područje imperijalnih konflikata, 2. Državna vlast i nasilje u tradicionalnim zajednicama u *Triplex confiniumu*, 3. Etnokonfesionalna tolerancija i netolerancija u *Triplex confiniumu*.

U mikrohistorijskim istraživanjima tromeđe "povijest odozdo" prepletena je s "poviješću odozgo" te je iznimno važno proučavati "susretanje" ljudi koji pripadaju različitim kulturnim sredinama. Sanja Lazanin i Drago Roksandić uspoređuju tekstove dvaju autora J. W. Valvasora i J. Rabatta.

Informiraju nas o životu u Vojnoj krajini od 1689. do 1719. godine, a u njima nalazimo i "slike drugih", odnosno prikaz mentaliteta i života ljudi na tromeđi.

Nenad Močanin bavi se Vlasima na tromeđi Hrvatske i Bosne u ranom novom vijeku. Svoja istraživanja temelji na turskim izvorima i pritom se manje bavi prikazom vojne organizacije, a znatno veću pozornost posvećuje društvenim, gopodarskim i kulturnim aspektima života na granici. Močanin uočava tri stupnja u evoluciji društvenog statusa Vlaha duž turske granice u razdoblju od 15. do 19. stoljeća. Siegfried Gruber svoja istraživanja temelji na popisu stanovništva u Lici iz 1712. godine. U tom popisu obuhvaćeno je oko 35 sela, a Gruber klasificira stanovništvo prema spolu, dobi i etničkoj okupljenosti. Na tom popisu svoja istraživanja temelje I. Hannes Grandits i Karl Kaser. Oni istražuju stanovništvo i društvo u Lici i Krbavi na početku 18. stoljeća. Usporedbom katoličkog sela Bilaja i vlaškog sela Ostrovica prikazali su razlike u strukturi domaćinstava. Alessandro Srecola piše o krajiškom društvu u Dalmaciji. Christian Promitzer teorijski pristupa problemu granice i etničkog identiteta na habsburškoj vojnoj granici u 18. i 19. stoljeću. Autor problematizira i proces transformacije prednacionalnih katoličkih skupina u hrvatsku naciju.

Jedno od neistraženih područja je ekološka povijest tromeđe. Borna Fürst Bjelias u svom tekstu naglašava odnos između karakterističnog tipa prirodne okoline i odgovarajućeg tipa privređivanja. Posebno istražuje razdoblje nakon Bečkog rata, doba kolonizacije stočarske dinarske populacije u Liku. Prirodna okolina nametala je ekstenzivno stočarstvo kao dominantno gospodarstvo, što se održalo do današnjih dana.

Darija ŽILić